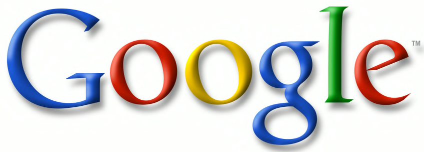

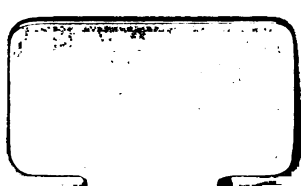

NAGY

Az utolso arpadhazi kiraly tronra lepte

1876

ÉRTEKEZÉSEK
A TÖRTÉNELMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.
A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL
SZERKESZTI
FRAKNÓI VILMOS,
OSZTÁLYTITKÁR.

VI. KÖTET. II. SZÁM. 1876.

AZ UTOLSÓ ÁRPÁDHÁZI KIRÁLY TRÓNRA LÉPTE.

SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS

NAGY IVÁN
R. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1875. november 22-iki ülésén.)

BUDAPEST, 1876.
M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALÁBAN.
(AZ AKADÉMIA BÉRHÁZÁBAN).

ÉRTEKEZÉSEK

a történeti tudományok köréből.

Első kötet. 1867—1870.

I. Szám. Hazánk közlekedési eszközeiről. Hunfalvy Jánostól. 1867. 55 l. . . . . Ára 20 kr.

II. Szám. A perdöntő bajvivások története Magyarországon. Pesty Frigyestől. 1867. 190 l. . . . . . . 60 kr.

III. Szám. Dunántuli levéltárak ismertetése különös tekintettel II. Rákóczi Ferencz korára. Thaly Kálmántól. 1867. 46 l. . . . . 20 kr.

IV. Szám. A magyar birodalom nemzetiségei és ezek száma vármegyék és járások szerint Fényes Elektől. 1867. 77 l. . . . . 30 kr.

V. Szám. Egy lap Erdély legujabb történelméből. Szilágyi Ferencztől. 1867. 160 l. . . . . 40 kr.

VI. Szám. Bethlen Gábor fejedelem trónfoglalása. Szilágyi Sándortól. 1867. 74 l. . . . . 20 kr.

VII. Szám. A Temesi Bánság elnevezésének jogosulatlansága. Pesty Frigyestől. 1868. 48 l. . . . . 20 kr.

VIII. Szám. Babylonia és Assyria őskori történelmének hitelessége. Ribáry Ferencztől. 1869. 51 l. . . . 20 kr.

IX. Szám. Ráth Károly m. akad. tag emlékezete. Rómer Flóristól. 1869. 25 l. . . . . 10 kr.

X. Szám. II. Endre szabadságlevelei. Knauz Nándortól. 1869. 79 l. . . . . 30 kr.

XI. Szám. Rendi országgyüléseink jellemzéséhez. Salamon Ferencztől. 1869. 36 l. . . . . 10 kr.

XII. Szám. Zilah történelméből. Szilágyi Ferencztől. 1870. 136 l. . . . . 40 kr.

Második kötet. 1872.

I. Szám. Jelentés az Antwerpiában 1871-ik évi augusztus 13—22-éig tartott nemzetközi geografiai congressus munkálatairól. Hunfalvy Jánostól. 1872. 31 lap. 10 kr.

II. Szám. Nyitra vármegyének XV. századbeli vámhelyei. Wenzel Gusztávtól. 1872. 14 l. . . . . 10 kr.

III. Szám. Péter és Aba. Szabó Károlytól. 1872. 48 l. . 20 kr.

IV. Szám. Henckel János, Mária királyné udv. papja. Frankl Vilmostól. 1872. 31 l. . . . . 10 kr.

AZ UTOLSÓ

ÁRPÁDHÁZI KIRÁLY TRÓNRA LÉPTE.

SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS

NAGY IVÁN

R. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1875. november 22-iki ülésén.)

BUDAPEST, 1876.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akadémia épületében.)

Budapest, 1876. Nyomatott az Athenaeum nyomdájában.

Az Árpádházbeli utolsó király trónra lépte.

IV. László — a »k u n«-nak gunyolt magyar király, kinek országlását a fejetlenség és közerkölcstelenség súlyos vádja alól a történelem itélőszéke föl nem mentheti, — rideg és izetlen viszályokkal keseritett házasságban élt Anjou Károly szicziliai király leányával, kit honn Izabellá-nak, — nálunk Erzsébetnek neveztek [1]).

A szerencsétlen viszony igen természetesen áldástalan, — meddő maradt. Az indokok röviden, — nagy vonásokban elmondhatók.

László 1262-ben született.[2]) Szülői V. István magyar király és a kún származású Erzsébet valának. Ez utóbbit alacsony állapotából bájai miatt emelte férje maga mellé a királyi trónra [3]). Idősb fiok László hét éves volt, midőn részére politikai indokokból eljegyzék a vele hason korú vagy épen fiatalabb anjoui herczegleányt, a kit az előtt bizonyára soha sem látott. Az eljegyzést az egybekelés gyorsan követte és miután V. István 1272. augustus 2-án meghalálozott, utánna néhány nap mulva a már tiz éves gyermek László Székesfejérvárott magyar királylyá koronáztatott. A koronás kiskorú helyett anyja — Kún Erzsébet — és ennek belső tanácsosai

[1]) A pápa és az Anjou család által irott oklevelekben Isabella néven fordúl elő, s némely oklevelek tőle is e néven keltek. L. Fejér Cod. dipl. V. 1, 98. 159. VIII. 2. 670. Erzsébet néven fordúl elő hazai oklevelekben. L. Fejér V. 3. p. 96. 462. VII. 2. p. 125. Az idegen irók is nagyobbára Izabellanak; a hazaik pedig, a kik megemlítik, Erzsébetnek nevezik.

[2]) Katona Hist. Pragm. I. 855. 862. v. ö. Hist. Critica VII. 613.

[3]) Pachymeres Schiernél Reginae Hungariae 223.

vették kezeikbe a kormányt és mint egy jeles történet irónk jellemzőleg irja: »botorúl és garázdálkodva országoltak.« [1])

A trónra emelt kiskorúnak még nevelés kellett, és épen ezt erkölcsileg, szabályszerüen, hivatásához mérten nem nyerhetett azon udvari légkörben, melynek áramlata anyjának, a fiatal özvegy, a még mindég szép, sőt gyászában még bájolóbb [2]) Kún Erzsébetnek korlátlan befolyásától vette irányát, szinét, hangulatát. A női háztartás fényüzést és pompát követelt, szórakozást és vigalmakat keresett, könnyelműséget és ledérséget ápolt. Az udvar telve volt az anyakirályné kiváltságolt fajrokonaiból válogatott kún delnőkkel, kiknek bájaiknál szórakozást lelhetett a hivalkodás. A kormánytanácsba befészkelte magát a hitszegés, önzés, nagyravágyás és ezek közremüködése folytán dúlta az országot a fosztogatás, lázadás, honárulás, és a bel- és kül-háború egyéb csapásai. Ilyen élet-iskolában fejlődött László jelleme azzá, a mivé lőn: erélyes egykor, máskor meg ingatag, semmivel nem gondoló, mindig a szélsőségekre vetemedő; csak egyben következetes — a következetlenségben. Nem is lehetett máskép. Tanára a jámbor, eszes Muthmer prépost volt; [3]) de ama test- és lélek satnyitó környezetnek kárhozatos hatását nem sikerült ellensulyozni sem ennek, sem a főpapi gyámok figyelmeztetéseinek, sem a pápa pirongató intelmeinek. Lászlónak kedélye elfásult, erélye testileg eltompult. Botrányos viszályokba volt keveredve saját édes anyjával is [4]), a kit egykor az ország zászlósai Turul várában fogva is tartottak. [5]) A családi viszálykodás még mélyebbre is harapódzott. A kora nősülés korán izetlenséget szült, és a gyülölködés odáig terjedt, hogy nejét Izabellát hosszabb időre a nyulak szigetén elzárva sanyargatá; [6]) maga pedig a kún hölgyek kecseiben keresett kárpotlást és — talált. A magyar krónika [7]) neveiket is följegyzé a kún kegyencznők

[1]) Szalay L. Magyarorsz. tört. II. 89.

[2]) Schier id. m. 223. formae excellentis.

[3]) Wagner Analecta Scepusii. P. III. 10.

[4]) Fejér Cod. Dipl. tom. V. vol. 2. p. 149. és tom. V. vol. 3. p. 324.

[5]) Ugyan ott tom. V. vol. 2. p. 217.

[6]) Ugyan ott V. 3. 462.

[7]) Turóczi Chronica Hungarorum P. II. cap. LXXIX.

azon három legkitünőbbjének, kiknek karjai közt kéjelgett az ifjoncz király, és pazarolta az országlásra igényelt idejét és erejét. Edua, Mandula, Kupcsek voltak a hirhedt választottak. Ily viszonyok közt nem csak a kormányzatnak nem lehetett üdvös eredménye; de az igy viselt házas életnek sem lehetett gyümölcse; — és nem is volt. Pedig a hazában Árpád véréből fiágon IV. Lászlón kivül ekkor már csak egyedül testvér-öcscse Endre élt.

Különös az, és a tettnek rúgói még maig sincsenek felfejtve történelmünkben annak: mi okból rablá el és vitte magával német földre a cselszövő Pektári Joachim ezen most emlitett Endrét gyermek korában, még atyja V. István király életének utolsó évében (1272-ben.) Annyi gyanitható, hogy e csiny habsburgi Rudolf tudtával történt, és igy a gyermekrablás kétségtelenül politikai érdekek kiszámitása volt. Nagyon valószinűen a trónra vágyakozó családi politika szálait igyekeztek bogozni Rudolf részéről szemben az Anjou házzal, mely már a jövő eshetőségeire nézve V. Istvánnak leánya Mária II. (sánta) Károly szicziliai király nejében egy hatalmas és ügyes tényezőt birt.

Joachimnak eme gyermekrablási tettét, mint hűtlenséget és felségsértést, IV. László király még 1274-ben is megbélyegzőleg említi azon adomány-levélben, melyben a Joachimtól épen ezen hütlenség czimén elkobzott Málcza nevű birtokot Péter fiának Lőrincz comesnek adományozta [1]). Hanem ez adomány kelte után Joachim az özvegy királyné és általa IV. László király kegyeibe nem sokára bejutott, mert 1276-ban már Otokár cseh király a béke-tárgyalások alkalmával az egyezség eredménytelenségét épen azon körülménynek rója föl egy felmaradt levelében [2]), mert — ugymond — a király (IV. László) a hitszegő Jochim főispánnak, ki sem királyának,

[1]) Fejér Cod. Dipl. tomo V. vol. 2. p. 207. E levél tartalma ellentétben áll egyik jeles történetirónk (Szalay L. II. 89.) állításával, midőn Joachimot már V. István halálával azonnal az özvegy Erzsébet királyné oldala mellett egyik tanácsosa gyanánt tünteti föl. Az idézett oklevél szerint Joachim csak 1274—1276. közt juthatott Erzsébet udvarába. (V. ö. Fejér tomo V. vol. 2. p. 216.)

[2]) Fejér, Cod. Diplom. tom. V. vol. 2. p. 236. a levél valószinűleg Milutin szerb fejedelemnéhez, IV. László nővéréhez volt intézve.

vették kezeikbe a kormányt és mint egy jeles történet-
jellemzőleg irja: »botorúl és garázdálkodva országoln.k
A trónra emelt kiskorúnak még nevelés kellett. és
ezt erkölcsileg, szabályszerüen, hivatásához mérten nem
hetett azon udvari légkörben, melynek áramlata an
fiatal özvegy, a még mindég szép, sőt gyászában még
Kún Erzsébetnek korlátlan befolyásától vette irán
hangulatát. A női háztartás fényüzést és pom
szórakozást és vigalmakat keresett, könnyelm
séget ápolt. Az udvar telve volt az anyakir
fajrokonaiból válogatott kún delnőkkel, kik
rakozást lelhetett a hivalkodás. A korr
kelte magát a hitszegés, önzés, nagyr
müködése folytán dúlta az ország
honárulás, és a bel- és kül-hábo
élet-iskolában fejlődött László
lyes egykor, máskor meg ingat
dig a szélsőségekre vetemed
a következetlenségben. Nen
bor, eszes Muthmer prép
nyitó környezetnek kár
lyozni sem ennek, sen
sem a pápa pirong
erélye testileg elt
saját édes anyj
rul várában f
mélyebbre i
szült, és a
hosszabl
pedig a
A ma

pett. E
ból szár-
át. Ezért
ndrás meg-
állapotban,
rfi ruhában[2])
vévén viselős
e fiát István
ai, legtöbbnyire

együtt visszatért az
tyja Azó estei mar-
és fia István is ott ne-

halálozván, az árván ma-
ószinűleg nagybátyja Azó
ltal a már anyja Beatrix által
ondhatni kegyelmi járadéknak
s megerősittetet; [4]) sőt őt utóbb
ápa az anyai jogon igényelt szi-
yezé. [5]) Mindezek azonban cseké-
hogysem a koronás király sarjadé-
nek tudatából gerjedt vágyainak fe-
a birhatták volna. Fényes származás
se előtt számüzetés; annak járulékául
y, emennek toldalékául vagyoni szükség,
ny kalandori vállalatokra kárhoztaták az
anyai nagybátyjánál Azó őrgrófnál fényes
csegtetheték; mert a rideg nagybátya, —
n egyetlen fia Rajnald meghalálozott, — a
n szerint — a világ ámulatára mellőzé Istvánt és

róczi Chronicon II. 73.
paduai szerzetes kronikája Muratorinál Scriptores Rer. Italic.
76. Katona Hist. Critica V. p. 780.
Katona Hist. critic. VII. 1015. Horváth Mihály Magy. tört.
I. köt. 487. junius havában véli születettnek.
Fejér Cod. dip. tom. IV. vol. 1. p. 367.
Ugyan ott IV. 2. p. 72.

sem hazájának soha hive nem volt; sugalmazásai által vezettetik. Még bélyegzőbben jellemzi Otokár Joachimot — róla folytatólag irván, — hogy undok hitszegéssel elkövetett gyermekrablása által okozott atyai fájdalmakkal siettető V. István halálát és gazsága még (V.) István király halálával sem szünt meg a hűtlen cselekedetektől, hanem ezután mint gaz apának gaz fia a fiúk ellen áskálódék, a testvérek közt konkolyt hintve, az országot is belviszályokba sodorta, és jelenleg is a királyt (IV. Lászlót) annyira hatalmába keritve tartja, hogy ez csak az ő akarata szerint intézkedhetik«.

Endre herczeg, — ki bátyjának magtalanúl kimulása esetére a trónt öröklendette, — visszakerülvén hazájába, már 1276-ban szokás szerint a trónörököst illető szlavoniai vezérséget viselte. Mint ilyennek, az anyakirályné és bátyja — valósziniileg Joachim és társai sugalmazásai folytán, habsburgi Rudolf római király leányát Klementinát nézték ki araúl. 1277. julius 13-án a Rudolffal kötött szövetség alkalmával meg is történt az eljegyzés, föltételesen, ha t. i. Endrében a római király követei lényeges testi hibát nem találandnak. [1]) Azonban már gyermek korában a sorsnak játékául dobott Endre herczeg, valószinűleg sorvadás folytán hirtelen gyorsasággal bevégezte rövid élete pályáját, [2]) miről a leendett ipa László királyhoz hálás elismeréssel irt levelében résztvevő sajnálkozás kifejezése mellett vett tudomást.

Ezen Endre herczegnek, — kit Otokár fenebb idézett levelében már ifjabb királynak is nevezett, — halála után IV. László még 12 évig ült a magyar királyi székben. De most rajta a hazában Árpád fiágából nem volt senki sem; hanem — élt még a hazán kivül, a lagunák városában, az Árpádház egy kitagadott sarjadéka : az úgynevezett Velenczei András.

Történeteinkből tudjuk, hogy II. András király, nejének Jolántának halála után 1234. máj. 14. után Beatrixxal,

[1]) Ugyan ott tom. V. vol. 2. p. 390. si defectus notabilis expers repertus fuerit, sponsalia solida manebunt.

[2]) Ugyan ott tom. V. vol. 2. p. 456. »illustris, filiae nostrae Sponsus, — ut dicitur, — cursu proh dolor nimis praecipiti viam transiverit brevis vitae,

Aldobrandini estei marchio leányával házasságra lépett. E házasság kellemetlenül érinté a két előbbi házasságból származott gyermekeket, legkivált a trónörökös IV. Bélát. Ezért történt, hogy miután 1235. november közepén II. András meghálálozott,[1]) özvegye Beatrix asszony várandós állapotban, tartván mostoha fiaitól: II. Fridrik követeivel férfi ruhában[2]) kiosont az országból, és Zárában bizonyítványt vévén viselős voltáról, 1236. junius vagy juliusban megszülte fiát István herczeget [3]), kit az egykorúak lombardiai, legtöbbnyire azonban estei-nek neveztek.

Beatrix asszony ezután gyermekével együtt visszatért az atyai házhoz Ferrarába, hol nagybátyja Azó estei marchionál szives fogadtatásban részesült és fia István is ott neveltetett.

Estei Beatrix 1245-ben meghálálozván, az árván maradt kilencz éves István, — valószinűleg nagybátyja Azó közbenjárására, IV. Incze pápa által a már anyja Beatrix által nyert egyházi jövedelemnek, mondhatni kegyelmi járadéknak — élvezetében meghagyatott és megerősittetet; [4]) sőt őt utóbb 1250-ben ugyancsak Incze pápa az anyai jogon igényelt sziciliai örökségbe is behelyezé. [5]) Mindezek azonban csekélyebb javadalmak voltak, hogysem a koronás király sarjadékát származásának és ennek tudatából gerjedt vágyainak fedezésére és elringatására birhatták volna. Fényes származás és még is már születése előtt számüzetés; annak járulékáúl fény- és hatalomvágy, emennek toldalékáúl vagyoni szükség, tehát anyagi erőhiány kalandori vállalatokra kárhoztaták az ifjú pályáját. És anyai nagybátyjánál Azó őrgrófnál fényes kilátások sem kecsegtetheték; mert a rideg nagybátya, — midőn 1250-ben egyetlen fia Rajnald meghálálozott, — a krónika szavai szerint — a világ ámulatára mellőzé Istvánt és

---

[1]) Thuróczi Chronicon II. 73.

[2]) A paduai szerzetes kronikája Muratorinál Scriptores Rer. Italic. tomo V. 676. Katona Hist. Critica V. p. 780.

[3]) Katona Hist. critic. VII. 1015. Horváth Mihály Magy. tört. Pest, 1860. I. köt. 487. junius havában véli születettnek.

[4]) Fejér Cod. dip. tom. IV. vol. 1. p. 367.

[5]) Ugyan ott IV. 2. p. 72.

helyette másik unokáját Rajnaldnak természetes fiát: Obizzót dédelgeté és tevé az őrgrófságban örökösévé. Pedig valószinűleg István is álmadozott ez örökségről; és épen ezen mellőztetés kinos érzése ragadhatá a nagybátyja elleni összeesküvésre, mely miatt ugy a hazai, mint külföldi kútfők adatai szerint menekülnie kellett az olaszföldről. [1]) A másodszor is számüzöttet sorsa Spanyolországba apúl nővéréhez Jolánta I. Jakab aragoniai király udvarába vezeté; de itt sem lelte meg nyugalmát, sem azt, hogy nénje közbejárására féltékeny bátyja IV. Béla magyar király szivét maglágyitsa, s tőle a haza földéből egy részt, mint királyfi osztályúl nyerhessen. [2]) Odébb állott tehát és végre Ravennába telepedett, hol — hogy sorsán könnyitsen, származásához képest egyenetlen, de gazdaság által kárpótolt házasságra lépett, nőül vévén a ravennai polgárok egyik legtekintélyesebbikének: Traversari Gillyénnek egyetlen leányát, kire az összes atyai vagyon nézett. E nőtől egy fia — István nevű — is született, de korán elhalt. Utóbb itt neje rokonainak befolyásával podestává is lőn; de nem sokára hatalomvágya miatt maga ellen zúditván a polgárságot, futni kényszerült és eljutott Velenczébe. Itt ismeretes lévén királyi származása, szivesen látott vendég volt a legelőkelőbb patricius családoknál, és annál kedvesebb, mert a Traversari házból vett neje is elhalván már, mint házasulható özvegy léphetett föl. Ezidétt ismerkedett meg Morosini Marino (1249—1250) velenczei doge unokájával, — ha a Morosini Gatterbourg család velenczei palotája termében függő, sokkal később vászonra festett képnek [3]) hihetnénk [4]) — szép szőke Morosini Tomasinával, a dús Morosini Albert nővérével, kit nőül vévén, vele gazdag hozományhoz jutott.

Mikor, — mely évben történt e házasság, — mely az abból született utolsó Árpád születési korának meghatározását megkönnyitené, arról az eddig ismert kútfők hallgatnak. E pontra nézve tehát a történetiró mind e mai napig a con-

---

[1]) Katona Hist. critica VII. 1017.

[2]) A paduai szerzetes kronikája Muratorinal col. 717.

[3]) Másolata megvan a Nemzeti Muzeum képtárában is.

[4]) Különben Turóczi krónikája is szépnek és kellemesnek állítja, irván: pulchram et oculis gratiosam.

jecturák sikamlós terére szórúl. Azok, kik az Árpádház fiágának családfáját — még a természet törvényeinek is harczot üzenve, — hiú erőlködéssel máig lehozni törekednek, czéljokat tekintve: nagyon érthetően Istvánnak Morosini Tomasinával 1250-ben (tehát 15 éves korában) történt egybekelését vitatják, igen természetesen azért, hogy ekkép az 1235—1282. időközre eső négy nemzedék születhetésének szembeötlő valószinütlenségére legalább 47 évi időközt nyerjenek. [1])

Azonban estei Beatrix fiának István herczegnek életéből a hiteles kútfők nyomán fennebb kijelölt mozzanatok erős támpontokat nyujtanak arra, hogy ily viszontagság- és kalanddús élet lefolyására, mely többi közt már egy, még Ravennában bevégzett családos életet tüntetett föl: e második nősülésig legalább 25 éveskort követeljünk, és igy — miután ezen (III. András születési évét tekintve) következményeiben fontos eseményről történet-irodalmunk titanja: Katona István is mélyen hallgat, elfogadhatnók egy kitünő történetirónk [2]) föltevését, mely szerint István herczegnek Morosini Tomasinával összekelése 1260-ban történhetett, ha eléggé nem hiteles kútfőben [3]) nem olvasnók, hogy — mint fönebb emlitve van — István herczeg 1262-ben lépett Ravennában a Traversari leánynyal házasságra; melynél fogva ennek halála után történhetett csak Morosini Tomasinával egybekelése. Ez tehát a legkedvezőbb esetben is legfölebb 1263-ban, de még inkább 1264-ben történhetett és igy a Morosini Tomasinával kötött házasság gyümölcse csak a következő évben, tehát 1264-ban vagy 1265-ben születhetett, tudniillik azon fiu, kit történelmünk

[1]) Érdi János Crouy Nemzetség Története. Pest, 1848. és Érdi János : Az ujonnan megbirált magyarországi Crouy nemzetség négy okiratának időszámitása. Pest, 1861.

[2]) Horváth Mihály Magyarország Történelme. Második kiadás Pest, 1860. I. kötet 487. lap. — Mert az uj dolgozat második kiadásában Pest, 1871. II. köt. 137. lapján már 1257-ig visszafelé véli születhetettnek; hanem a felsorolt kalandok és viszontagságok mellett figyelembe véve a H. által nem emlitett első házasságot is Ravennában, sokkal valószinűbb, ha István herczegnek életkorát, Velenczében második házasságra lépésekor még a 24 évnél is, mint azt Horváth M. is tevé munkájának 1860. évi kiadásában, többre tesszük, mint az alábbiakból kitünik.

[3]) Monach. Patav. III. col. 717. Schiernél id. m. 208.

kit történelmünk származása helyéről Velenczei Andrásnak nevezett el, és ki az Árpádháznak utolsó férfi tagja volt.

István herczeg előtt a hatalmas és vagyonos Morosini családba házasodás, mely mindkét részről a nagyravágyás számító ösztönével jött létre, ujabb és előnyösebb tért nyitott a királyi származás által követelt jogokért való küzdelmekre; s miután a hazatérhetésre egyenes kisérletei a rokonok makacsságán IV. Béla, V. István, sőt az első években IV. László király idejében is, sikerre nem vezettek : nem riadt vissza a nyilt támadás nehézségeitől sem. Erre bő és kellő alkalma nyilt, midőn a magyar trónon ülő V. István és a cseh Otokár között folytonos háború dühöngött. Mert a Premislyek hatalmas sarja elég ügyes volt már azon korban trónkövetelők felállitása és támogatása által példát adni a következő századoknak arra : miként kell benn, saját országában, az ellenfelet gyengiteni. Beatrix fia István, az estei[1]), (vagy mint akkor talán hosszas tartózkodásáról elnevezették : lombardus István) — szövetségese volt a magyar király ellen hadat viselő Otokárnak : siker esetére bizonyosan kecsegtető föltételek kikötése mellett, melyeket azonban ez ideig nem ismerünk. Bizonyos az, hogy azon békekötésnél fogva, mely 1271. julius 3-án a pozsonyi táborban V. István és Otokár részéről aláiratott: Otokár tartozott lombardus Istvánt, az estei marchio unokáját kizárni szövetségéből.[2]) Mit mivelt azután István? mikor halt meg? mindezekről eddig adatok napfényre nem kerültek; az évkönyvek róla átalában hallgatnak. Az tény, hogy lelkének heves vágyai : a királyi származás jogaiért és ennek következtében a trónért is lankadatlanúl folytatott küzdelmei halála által vele együtt nem záródtak le sirjába, hanem szent örökség gyanánt szállották át egyetlen fiára : velenczei Andrásra.

Az utolsó Árpádot a Morosini ház nevelte. Tomasina és fivére Morosini Albert a nagybátya, nem kiméltek költséget, nem fukarkodtak kincseik szórásában, hogy a fiu és ille-

[1]) Igy nevezik átalában a német krónikások.

[2]) Theiner, Monumenta Hist. Hung. Sacr. Tom. I. pag. 299. Ut idem Rex Boemiae Lombardum Stephanum, nepotem marchionis Essensis e societate excluderet.

tőleg unokaöcs királyi származásához kellő nevelést és kiképzést nyerhessen. A Morosini családban is megvolt a királyi vérrel keveredhetés dicsszomja, és a nagyravagyás sütkérezhetni azon verőfényben, melyet a korona sugarai a közel vérrokonokra árasztanak. Lélektanilag is elég erős indokok, hogy ily érdekek szolgálatára vagyon és küzdelem ne kiméltessék. Ily tervszerű, irányzatos körben fejlődött a gyermek velenczei András ifjuvá épen azon időpontban, midőn Magyarországban az 1277. év nyarán unokaöcscse, a kijelölt trónörökös Endre, szlavoniai vezér és IV. László ifjabb fitestvére — mint fennebb emlitém — kora gyorsasággal hanyatlott sirjába.

Velenczei András ez idétt 13—14 éves lehetett. Nem szenved kétséget, hogy résre leső anyja és nagybátyja korán korán egyengeték utját a kegyelt gyámfiúnak és szereztek az anarchicus országlást megunt hazában hiveket és pártot a jobb érzésüek táborából az utolsó Árpád részére. És bizonyára, ha — mint föltesszük, — Kún László beleegyezésével történt is, amint kellett is történnie annak, a mi bekövetkezett: tudniillik, hogy Velenczei András 1278. május 27-ke előtt már a trónörököst illető szlavoniai vezérséget birta,[1]) még sem tagadhatni, hogy IV. Lászlónak és körének ezen elhatározására kétségen kivül erős kül- és belső nyomások is hatottak. És ki tudja: vajon László nem épen a multból, Otokar eljárásából meritette-e a tanulságot; mert hogy a belforrongásnak egy tápláló szikráját kioltsa, épen akkor, midőn Otokárra, ezen örökös ellenségére épen a végzetes csapást volt mérendő: igen czélszerűnek látszhatott, hogy a zavarokat okozható unokatestvért behiván, semlegesitse, és ekkép Otokár kezéből egy fölhasználható fegyvert kicsavarjon. Legyen bármiként; az utolsó Árpád egy lépéssel közelebb jutott örökségéhez: a trónhoz, midőn a haza szent földére nagybátyjának vezetése mellett — mint maga vallá — belépett. Hogy ez megtörtént, bizonyitja egy ismeretes oklevél, mely a fennebb emlitett évben s napon tőle, már mint »Isten ke-

---

[1]) Schmitt Epp. Agriens. I. p. 230. után Katona Hist. Critica VII. 758.

gyelméből egész Szlavonia, Dalmatia és Horvátország Vezére« czimzet alatt a veszprémi egyház kiváltságairól Kehidán kelt, és melyet utóbb már mint király is megerősitett.[1]) Hosszú ideig viselte Velenczei András a szlavoniai vezérséget, sajátságos kényes helyzetben, — mondhatni — szerényen. Érdeke és a velenczei légkörben nyert finom tapintata vezette őt azon ildomos irányban, melylyen szemben a garázda olygarchákkal, folyton egyengetnie kellett utját, hogy egykoron, mint trónkövetelő, az előre sejthetett hatalmas versenytársakkal sikeresen megküzdhessen. Érdekének felfogása ösztönzé őt és anyai rokonságát, (mert a főtényező ez volt,) hogy simán, — mint a lassú viz — mossa el azon gátakat, melyek előtte az igéret földét környezék. E szempontból tekintve nem csoda, hogy a fennebb érintetteken kivül eleddig Andrásnak vezérsége korából semmi ünnepélyes, kiváltságos vagy adománylevelet nem ismerünk. Emlékeink, krónikáink hallgatnak róla; pedig nagyon feltehető, hogy uralkodó rokona, ennek cselszövő udvara, a sok hatalmas, féktelenkedő főúr irányában legeszélyesebb volt a tüntetés nélküli csendes működés. És úgy látszik — András hivei — csendben, de valóban erélyesen működtek is.

Ezen időszak története, — mint történetiróink átalában állitják : — homályos. Sajnos, hogy ezen állitásnak a mai napig terjedt nagymérvű és elég bő terjedelmű történelmi kutatásoknak daczára is, még ellen nem mondhatunk. Különösen az 1285—1286. években hazánkban a garázdálkodás, forrongás és közerkölcstelenség legmagasabbra verte fel iszapos hullámait. Kún Lászlónak ez volt legbélyegzettebb kora. Ez időre esik nejének Izabellának fogsága is, kit a Margitszigeten kinozva, sanyargatva őriztetett börtönében.[2]) Ily körülmények mellett okszerűen föltehetjük, hogy András és pártja e zavaros időszakot terveinek kivitelére, — a trón elfoglalására — felhasználni megkisérték. Nem is uj, nem is önálló e föltevés. Van tekintélyes történetirónk is, ki állitá, hogy a főpapok és zászlós urak elérkezettnek vélték az időt

[1]) Fejér cod. dipl. tom. V. vol. 2. p. 471.
[2]) Fejér cod. dipl. tom. V. vol. 3. p. 462.

arra, hogy Lászlót megfosszák trónjától és Velenczei Andrást ültessék helyébe.[1]) Sőt e törekvést nagyon valószinű okadatolással összeköttetésbe hozzák Andrásnak ez időbeli házassági terveivel. S valóban azt már hiteles kútfőből meritett adat tanusítja, hogy a fáradhatlan Morosini Albert épen e korban szőtte trónra jelölt unokaöcscse András és a görczi gróf Albert leánya Klára között hymen szálait. A görczi gróf ez idétt hatalmas és vagyonos ur volt, s neje Eufémia után örököse ipának Ortenburgi Hermannak. 1286. május utolsó napján történt az eljegyzés, és junius 6-án a triesti öböl mellett fekvő Duyno (Tibein) várában ünnepélyesen aláiratott az eljegyzési okmány,[2]) melynek hitelesitésénél főszerepet vitt maga a közbenjáró Morosini Albert, mint unokaöcscsének — az okmány szavai szerint — »méltóságos András urnak, Isten kegyelméből Slavonia vezérének, néhai fenséges úr András Magyarország királya unokájának követe, ügyviselője és meghatalmazottja« ; — továbbá ugyan csak a vőlegény részéről tanúk valának a többi között Zeno János, Gussoni András, Gritti Bertalan és Pasqualigo Marino. — Mind oly nevek Velencze legkitünőbb nemeseinek sorából, melyeknek viselőit a hatalmas köztársaság fejedelmei közt olvashatni. Az okmány az utolsó fokig megértnek jelenté az ügyet; nem hiányzott más, mint az Evangeliumra, vagyis az egyházi szertartással leteendő esküvel[3]) a házasság tényének külszerű, alaki befejezése. Hogy pedig ezt teljesiteni fogják : arra mindkét részről két tanú, nevezetesen a vő részéről Morosini Albert és Pasqualigo Merino szent János oltára előtt ünnepélyesen a keresztre és Evangeliumra tett kézzel megesküvének. — És mégis ez eljegyzés füstbe ment; ténynyé soha sem vált.[4])

---

[1]) Engel Joh. Chr. Geschichte des Ungr. Reichs Wien, 1813. I. 431. lap.

[2]) Firnhaber, Archiv. II. 201. lapján az oklevél. Ismerte már e házassági tervet a Codex Gerberti is.

[3]) Corporale juramentum.

[4]) Pray György 1764-ben megjelent Annales Regnum I. köt. 355. lapján a Görczi gróf eljegyzett leányának Klárának még egy más nevet »Euphemia« is tulajdonitott Coronini Tentamen Genealogicum stb. czimű munkája alapján; de tévedését utóbb maga is belátta, kezébe kerülvén Fennena oklevele és azon pecséte (lásd kiadva Pray Syntagma de Si-

Nincs ugyan ekkoráig ismert adat, mely azon okszerü föltevést igazolhatná, hogy ezen eljegyzési szerződésnek egy, másik titkos melléklete is létezett volna olyan kikötésről szóló, hogy e házassági szerződés csak azon esetre kötelező: ha a vő a magyar koronát elnyerendette; — ámbár egyik jeles történetirónk határozottan vallja, hogy e kötendő házasság alapja azon számitás volt, hogy András már ez időben a trónra jutand; és összement — ugymond — a házassági terv: mert e követelésnek hamarjában az eredmény meg nem felelt. [1]) Tudós irónk még tüzetesebben is beleereszkedik elbeszélésébe azon törekvéseknek, melyeket András hivei Kún Lászlónak a tróntól való megfosztására irányzottak, irván, hogy mihelyt László a mozgalmak irányáról értesült, azonnal erélyes intézdésekhez fogott vetélytársa ellenében. Azonban másrészről András sem tapasztalta azon buzgalmat és rendületlenséget, melyet remélt vala. Sokan az őt behivók közül Lászlótól való félelmökben elveszték bátorságukat. Morosoni Albert ezt látva, hazament Velenczébe. András még maradt, lesve: mily fordulatot veendnek az események, miután némelyek a maradást, mások ellenben a hazavonulást tanácslák.

A zavarok, háborgások valóban meg voltak. Dalmatiában a velenczések garázdálkodtak, és tettek foglalásokat. Az osztrák széleken a németujvári grófok és Albert osztrák herczeg (Rudolf király fia) közt folyt a harcz. Mind ez Andrásnak — nem használt; sőt ez alkalommal — egy német krónikás feljegyzése szerint[2]) — fogolyképen Trigaui Arnold kezeibe esett, a ki érte számítása szerint nagy váltság pénzt nem nyerhetvén, kiszolgáltatta foglyát Albert osztrák herczegnek. Ugyan csak e krónika-irónál található azon adat, hogy III. Andrást megkoronáztatása előtt Bécsben Albert osztrák herczeg mint foglyát tartotta. És ez utóbbi állítmányra nézve

---

gillis. p. 59. és tab. IX.) V. ö. Katona Hist Pragmatica I. 891. Fennena kiadott oklevelei láthatók Fejér Codex. Diplom. VI. 1. p. 90. 140. 142. és IX. 1. 121.

[1]) Engel id. m. I. 432.

[2]) Hornek Ottokár vagyis Austriae Chronicon Germanicum. Lásd Pez, Scriptores Rerum Austriacarum, tomo III. p. 350—354.

krónika-irónk már nem áll egyedül; még más két kútfőben ugyanezt olvashatjuk. [1])

Azonban az érdeklett német krónikás irónak átalában még nem sikerült a magyar történet-irodalom előtt elegendő hitelt szereznie. Nagyobbára mellőzik ama fenebbi adatait is, kivévén egy jeles és tekintélyes tudósunkat, ki röviden elbánik a poetizálónak gunyolt krónika-iróval, bővebb indokolás nélkül kimondván reá az anathemát, hogy hitelt nem érdemel. [2])

Igaz, hogy hazai kútfőink velenczei Andrásnak ezen fennebb vázolt viszonyairól mélyen hallgatnak. Igaz, hogy fogságba esése, de különösen Albert osztrák herczegnek, a leendő vetélytársnak hatalmában léte, a szükséges időben a koronázás alkalmára regényes megszöktetése erős hitelt követelnek és bővebb s mélyebb kutatás és összevetés nélkül feltétlenűl elfogadhatóknak nem is látszanak. De azért az egykorú [3]) külföldi irónak minden adatát, habár a tényeket olykor mesékkel keverné is: átalában megvetendőknek nem tarthatjuk. Mesékkel kevervék hazai krónikáink is; azoknak megrostálása a historiai kritika feladata. Hogy hazai krónikáink némely eseményeket, mozzanatokat elhallgatnak: nem ok, hogy azok megtörténtét megtagadjuk. A hazaiaknak alapos okaik lehettek az elhallgatásra. [4]) A külföldi Annalisták elfogulatlanabbak lehettek. Az értesülés lehetősége is relativ, gyakran a dolog természetéből folyólag emezek lehettek a viszonyokról jobban értesülve. Ezeknél fogva egyátalában nem látom indokoltnak megvonni a hitelt a német egykorú krónika-irótól

---

[1]) Frehernél a Historia Australis plenior, és a klosterneuburgi krónika.

[2]) Szalay L. Magyarország Története, Lipcse 1852. I. köt. 107. lapon a jegyzetben; holott a 111. lapon mégis hivatkozással támaszkodik Horneck-re is.

[3]) Pez Hyeronimus a krónika kiadója (Observationes praeviae) vagyis bevezető soraiban kimutatja, hogy a krónista 1278-ban jelen volt Venczel cseh királynak Rudolf király Gutta leányával történt eljegyzésénél. Különben krónikáját az 1250. évnél kezdi és 1309-nél végzi.

[4] Például Kézai Simon fenmaradt krónikásaink egyik legrégiebbike munkáját épen Kún Lászlónak dedicálta, és már ezen oknál fogva is, (noha különben krónikája sem terjed tovább 1282-nél) tőle Lászlóról elfogulatlan itéletet nem is várhatni.

azon adatokra nézve, melyek Kún Lászlónak a trôntól meg fosztására és helyébe Andrásnak felemelésére szőtt tervekre és mozgalmakra vonatkoznak 1286-ban, tehát épen akkor : midőn Andrásnak a görczi gróf leányával kötendő házassága negocialtatott, — és László király uralkodásának épen azon szakában, midőn legmélyebbre sülyedve, közútálatot és elégületlenséget keltett a nemzetben, melynek épen azon időszaki történelmét leghomályosabbnak találják legjelesebb történetirónk is.[1])

Hogy András 1286-ban a görczi gróf leányát eljegyzé, azt a fennebbiek szerint hiteles oklevél igazolja. Hogy azon évben valóban némely főurak meghivása és pártolása mellett a trón elfoglalására erőszakos kisérletet tett: azt nagy tekintélyü irónk, Pray is kétségtelennek állítja. [2]) Azt, hogy velenczei András ezen alkalommal fogságba esvén, Albert osztrák herczeg hatalmába esett és onnan szerzetes ruhában menekült volna: hazai irónk egy része meseszerűnek tartja. És valóban azon nézet, hogy András egészen trónra jutása pillanatáig Bécsben Albert által fogolyként őriztetett volna: eleddig az adatok és események összevetése folytán, el sem is fogadható. De hogy csakugyan már 1286-ban esett legyen — az egy időre Albert osztrák herczeggel békére lépett Henrik bán fiának, Iván grófnak[3]) kezeibe: azt alaposan föltehetjük; mert az ismét oklevelek által igazolt tény, hogy a nevezett gróf velenczei Andrást egy egész éven át fogságában tartotta. Ugyan is maga András, már mint király, 1294-ben kelt, a Nyitramegye Taranteleky és Kucha (talán: Tarány és Krucs) földekről szóló adománylevelében a Forgáchok egyik ősének, Ivánka mesternek (filio Comitis Andred) érdemei közt elismerni, hogy ez vele Henrik bán fia János által elfogatván, egy év lefolyásáig rabságban tartatott;[4]) már pedig IV. Lászlónak

[1]) Horváth Mihály Magyarország Történelme. Pest, 1871. II. köt. 116. lapon a jegyzetben.

[2]) Pray G. Annales Regum Hung. I. 355.

[3]) Hogy Henrik bán fia János egy személy legyen a németujvári Iván néven ismert személylyel, nemcsak az oklevelek összevetése igazolja (lásd Hazai Okmánytár IV. 106. stb.); hanem minden kétely nélkül igy ir róla Pray is id. 354. lapján.

[4]) A gr. Forgách család levéltárából közli Mocsáry Antal Nógrád

halála után, miután velenczei András a koronázásra jött, olvassuk ugyan, hogy útközben, mint erről alább lesz szó, feltartóztatott; de hogy e letartóztatás egy évi tartamra terjedt volna, azt sehol nem olvassuk, sőt az események ismert lefolyásának lánczolata sem engedi meg. Mindezeknél fogva igazoltnak kell vennünk a német krónikás azon adatát, hogy velenczei András 1286. évi trónkövetelési kisérletének eredménye ekkor is a német-ujvári Iván grófnak hadi fogságába esés lőn. Nem került azonban ettől Albert kezeibe; hanem velenczei rokonai és magyar hiveinek közreműködése mellett kiszabadittatott és az ország szélein várta szenvedélyes vágygyal azon pillanatot, midőn az események ismét a cselekvés terére fogják szólitani. És ez bekövetkezett nem sokára, akkor: midőn a kőrösszegi táborozás egyik sötét éjjelén (1290. jul. 10-én) [1]) a felbőszült kunok gyilkos kezekkel IV. László király 28 évre terjedt és megátkozott életének végetvetettek.

A gyász hir gyorsan ért András és rokonsága füleibe, hamarább, mint az országos küldöttség, mely régibb párthiveivel, csakhamar László testének Csanádon ideiglenes eltemetése után utnak indúlt, [2]) hogy a túlnyomó legitim párt régóta várt trónjelöltjét, az utolsó Árpádot koronázás végett Székesfehérvárra meghivja.

Mindenki tudta, hogy László halála után több trónkövetelő támad; ezeket megkellett előzni, mielőtt a cselekvés terére léphettek vala.

Sietve jött tehát III. András nagybátyjával Morosini

---

várm. Ismertetése. IV. 71. utánna Fejér Cod. dipl. VI. 1. p. 300. »attendentes . . . . afflictiones ejusdem Magistri Ivanchae, quas per Magistrum Ioannem filium Henrici Bani propter fidelitatem nobis et Coronae Regiae inpendendam captus nobiscum, et in captivitatis ergastulo per anni curriculum detentus etc. Ha egyébiránt itt az együttes elfogatás áll is csupán Andrásra is; az egy évi letartóztatás pedig csupán Ivánka mesterre vonatkoznék, — ez esemény mégis jobban illik az 1286. évre, mint az 1290. évben történtekhez.

[1]) Thuróczi krónikája 81. fejezete szerint sz. Margit sz. ünnepe előtt való második ferián, tehát Katona kiszámitása szerint julius 10-én. L. Historia Critica tomo VI. p. 1009.

[2]) Katona Hist. Critic. VII. 1022. érvelése szerint nem a német krónikák állitásaként Ausztriából, hanem az ország (déli) széléről.

Alberttal a küldöttség élén hazájába; de alig lépte át a határt: a lesben állott Iván németujvári [1]) gróf társaival és csapatával rajta ütött a kisebb számú kiséretre, és Andrást letartóztatá. Igy irnak nagyobbára ujabb történet-iróink is, s e szerint velenczei András kétszer esett volna fogságba. Lett legyen bármiként, a helyzet válságos lőn: mert vesztegetni való idő nem vala. Ezt szem előtt tartva, András környezete a kapzsi gróffal a váltságdij iránt hirtelen megalkudott, és mig az alku-pontok tettleg teljesithetők lesznek, csakhogy a kiséret utját folyton folytathassa, akadt hazafi: Buzádnak fia Ogyoz ispán, ki saját egyetlen fiát hagyta túszúl a németujvári grófnak. [2]) A veszélyeknek, akadályoknak még itt sem szakadt vége. Akadtak gazok, kik a koronát rejtegették András elől; de a hivek közül fehérvári prépost Tivadar mester, a Rumyak nemzetségéből, eszélyével és ügyességével kellő időre még is előteremté sz. István koronáját. [3])

Ennyi baj és veszély után elérkezett végre az óhajtva várt nap, melynek fölvirradtát Andráson és kiséretén kivűl az ország színe összegyűlve várta Székesfejérvárott. Ez julius 23-a, a koronázás napja volt, [4]) melyhez hasonlót addig a nem-

---

[1]) Németujvárinak nevezik átalában a történeti emlékekben előforduló Gussingról, holott Németujvárt nem birta, hanem birta Kőszegvárat (Güns) és valószinüleg a Gussing, Gussig (Kőszeg) névnek öszszetévesztése által támadt Iván grófnak N é m e t u j v á r i-vá elneveztetése.

[2]) Fejér Cod. dipl. VI. l. 201. miután itt az oklevél egyenesen arról szól, hogy Henrik-bán fia János (tehát Iván) a vele kötött békeszerződést meg nem tartotta, hogy tehát ez akadálytól András szabadúlhasson, azért állott kezesűl Ogyoz comes : igy nagyon feltehető, hogy ezen emlitett békeszerződés felbontása arra vonatkozik, midőn az 1286. évi események után András a fogságból kiszabadittatott; mert amott kezesül úgyis, — mint emlitők. — András Comes fia Ivánka mester szerepelt.

[3]) Fejér VI. l. 236.

[4]) Thuróczi krónikája 32. fej. szerint IV. László király halála után való 18-ik napon, tehát julius 28-án történt volna a koronázás. Azonban Podhraczkynak a C h r o n i c o n B u d e n s e kiadásában a 214. lapon tett jegyzete szerint a Váradi krónika a koronázást IV. László halála után a 14-ik napra teszi, és Podhraczky szerint ez azért látszik elfogadhatóbbnak, mert julius 23-ka vasárnap volt, 28-ka pedig péntek nap esett. Bartal és Szalay is (II. 106. lapon) jul. 23-át fogadták el.

zet még nem ért meg; mert ekkor történt először, hogy a fölesketett és megkoronázott magyar király által a koronázási decretum, vagyis inaugurale diploma kiadásával a nemzetnek alkotmányos jogai először biztosíttattak.[1])

A koronázást az esztergami érsek, a nagy érdemű s derék Ladomér végezte. Mielőtt ez a szent koronát III. András fejére tevé: az ország rendei követelték, hogy a felkenendő király az eléje tett pontokra megesküdjék. E pontok az ország törvényeinek megtartásáról, a béke fentartásáról, az egyház iránt való engedelmességről, a rablók kiirtásáról, az özvegyek védelmezéséről, az igazság kiszolgáltatásáról, a korona jogainak öregbitéséről, az ország elszakasztott részeinek visszaszerzéséről szólottak.[2]) III. András mindezekre megesküdött, és arról az ünnepélyes oklevél kiállitását megigérte, amint azt a következő évi február 22-én teljesítette is.[3]) Az eskü után Ladomér a szent koronát fejére tevé, és akkor az ország rendei esküvének hüséget a királynak. Ezután a koronaőrök, a machói és boszniai bánok megerősíttettek hivatalaikban. Albert osztrák herczeg ellen elhatároztatott a háború és erre nézve megajánltatott a hadi segély.[4])

A koronázás szertartásaihoz még egy más, a nemzetre nézve szintén fontos családi ünnepély is járult. Tudniillik, Zemomislnek, Kujavia egykor számüzött és már megholt fejedelmének Fennena nevű árva leánya régebb idő óta Magyarországon tartózkodott. Ugy látszik, a koronazásra jövetel feltartóztatásakor a váltság egyik föltételeül Iván gróf e fejedelmi leánynak nőülvételét is követelte Andrástól,[5]) és e miatt semmisült meg a görczi gróf leányával történt eljegyzés; mig

[1]) Bartal Commentarii II. 193.

[2]) Ugyan ott.

[3]) Kovachich Jos. Nic. Monumenta Veteris Legislationis p. 14. és utánna kiadta Endlicher is. — A koronázási decretumnak csak 1291-ben történt kiadása miatt némelyek a koronázás idejéről haboztak; de a hazai krónikák határozott hangja nem hagy kételkedni a koronázásnak 1290. julius havában megtörténtéről. L. Katona Hist. Critica VI. 1022—1029.

[4]) Bartal id. m. II. 193.

[5]) Schier Xystus Reginae Hungariae Primi Stirpis. 239. hol Schier források után irja, hogy Fennenát Iván gróf az osztrákházzal való összeházasodás meggátlása végett ajánlotta Andrásnak.

más részről András és környezete sem nem tartá tanácsosnak ellenzés által az alkalmat halaszgatni; sőt Ivánnak is eképen megnyerése által örömmel arájául fogadta Fennenát, kivel az ünnepélyes egybekelés most a koronázással együtt megtörtént, és ezuttal Fennena — mint Magyarország királynéja — szintén megkoronáztatott.[1])

Azonnal a koronázás után III. András király hiveinek főbbjeit hűségeikért, áldozataikért megjutalmazni igyekezett. Oklevél gyüjteményeinkben láthatjuk már is a régibb hivek egész sorát, milyenek az eddig emlitetteken kivül Ladomér érsek, Menoldnak fia Ábrahám Ispán; a Nagy Martoniak ősei Simon és Mihály, a Kompoltiak s többen.[2]) Kiválólag emlitést érdemel azonban Andrásnak anyai nagybátyja: Morosini Albert iránt tanúsitott és oly mérvű hálás elismerése és adományozása, mely történelmileg ritka, közjogilag is nagyfontosságú kitüntetésből állott. A szeretett nagybátyának, kinek — úgy szólván — nagy részben trónra jutását köszönheté, ünnepélyes oklevelet adott, melyben elősorolva érdemeit, azon tengernyi pénzáldozatokért — úgymond —, melyeket az ügy (a trónra jutás) érdekében tett: kinevezé őt slavoniai vezérnek, egyszersmind Pozsega vármegye főispánjának, s őt magánál marasztván, miután az ország rendei is utóbb ünnepélyesen az ország főnemesei közé iktatták, András őt és fiági utódait a királyi herczegek jogaival megadományozta, akképen, hogy a koronához való jogot kivéve, ő és utódai a királyfiúk után első sorban mindennemű királyfiui jogban részesüljenek.[3])

Ime ennyi küzdelmeket és akadályokat, veszélyeket és viszontagságokat kellett az Árpádház utolsó férfitagjának csak a miatt is legyőznie, hogy születési és örökösödési jogá-

---

[1]) Katona Hist. Critic. VI. 1003. irja: Andreas igitur una cum uxore jam coronatus.

[2]) Fejér Cod. dipl. VI. 1. 129—199. stb.

[3]) A Morosini család levéltárából. Kiadva először a Tudománytár XI. köt. 61—65. lapján, utóbb Fejér VII. 5. p. 545. Az első adománylevél a koronázás után kelt; az ország rendei által elfogadott honfiusitás 1292-ban, és ennek folytán az ünnepélyes oklevél csak 1299-ban. De a tény forrása a trónra jutással összefüggvén, ez indokolja itt fölemlitését.

nál fogva megkoronáztatva, a magyar királyi székbe beülhessen.

Hogy ezután még hány és mily hatalmas trónkövetelő társak ellenében kellett koronáját védelmeznie, királyi állását megszilárdítania; hogy ezután szellemi képzettsége és hatása folytán országlása alatt az alkotmányos intézmények, az ipar és kereskedelem, a tudományos haladás mily ápolást, mily fejlődést nyert, és mily irányzatot tüntet fel: ezek egy más alkalommal tartandó előadásnak tárgyáúl maradnak.

V. Szám. Nevezetes per lőcsei polgárok között 1421—1429. Wenzel Gusztávtól. 1873. 34 l. . . . . . . 10 kr.

VI. Szám. Révai Ferencz nádori helytartó fiainak hazai és külföldi iskoláztatása 1538—1555. Frankl Vilmostól. 1873. 94 l. . . . . 30 kr.

VII. Szám. Diósgyőr egykori történelmi jelentősége. Wenzel Gusztávtól. 1873. 82 l. . . . . 30 kr.

VIII. Szám. Adalékok Bethlen Gábor szövetkezéseinek történetéhez. Szilágyi Sándortól. 1873. 96 l. Egy táblával. 30 kr.

IX. Szám. Emlékbeszéd Érdy János felett. Nagy Ivántól. 1873. 26 l. . . . . 10 kr.

X. Szám. A székelyek alapszerződése. Balássy Ferencztől. 1873. 57 l. . . . . 20 kr.

Harmadik kötet. 1873.

I. Szám. Egy főbenjáró per a XVII. századból. Nagy Ivántól. 1873. 33 l. . . . . 10 kr.

II. Szám. Adalék 1352-ből az Arany Bulla néhány czikkének alkalmazásához és magyarázásához. Wenzel Gusztávtól. 1873. 15 l. . . . . 10 kr.

III. Szám. Adalék az erdélyi szászok történetéhez az Andreanum előtti időből. Wenzel Gusztávtól. 1873. 24 l. 10 kr.

IV. Szám. Trentsini Chák Máté és kortársai. Botka Tivadartól. 1873. 71 l. . . . . 30 kr.

V. Szám. Rajzok Erdély államéletéből a XVIII. században. Szilágyi Ferencztől. 1873. 135 l. . . . . 50 kr.

VI Szám. Tanulmányok a góthok müvészetéről. Henszlmann Imrétől. 1874. 24 l. egy képtáblával . . . . . 10 kr.

VII. Szám. A magyarországi avar leletekről. Pulszky Ferencztől. 1874. 12 l. . . . . 10 kr.

VIII. Szám. Felsőbüki Nagy Pál emlékezete. Tóth Lőrincztől. 1874. 64 l. . . . . 30 kr.

IX. Szám. Palugyay Imre emlékezete. Keleti Károlytól. 1874. 10 l. . . . . 10 kr.

X. Szám. Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században. Fraknói Vilmostól. 1874. 92 l. . . . . 30 kr.

Negyedik kötet. 1874.

I. Szám. Nápolyi történelmi kutatások. Óváry Lipóttól 1874. 17. l. Ára . . . . 10 kr.

II. Szám. Stibor Vajda. Életrajzi tanulmány. Wenzel Gusztáv rendes tagtól . . . . 70 kr.

III. Szám. Júda, Izrael és Aram. Történelmi tanulmány. Beöthy Leótól . . . . 60 kr.

IV. Szám. Az egri vár 1687-diki feladásának alkupontjai és a törökök maradékai Egerben. Balássy Ferencz lev. tagtól . . . . 50 k·

V. Szám. A pelasg kérdés mai állása s a jobbágyság a hellenekuél és rómaiaknál. Ribáry Ferencztől . . . 30 k:

VI. Szám. Pemfflinger Márk szász gróf élete. Fabritius Károly lev. tagtól. Ára . . . . 1 frt.

Ötödik kötet. 1875.

I. Szám. Révay Péter és a szent korona (1619—1622.) 44 l. . . 40 kr.

II. Szám. Ifj. báró Wesselényi Miklós. Élet- és korrajz. Szilágyi Ferencz lev. tagtól. . . . . 50 kr.

III. Szám. A Szörény vármegyei hajdani oláh kerületek. Pesty Frigyes l. tagtól. . . . . 40 kr

IV. Szám. Nádasdy Tamás első követsége Erdélyben 1540. Szilágyi Sándor rendes tagtól. . . . . 30 kr.

V. Szám. Idősb b. Wesselényi Miklós. Élet- és korrajz. Irta Szilágyi Ferencz l. tag. . . . . 50 kr.

VI. Szám. Házasság-tervezés Erzsébet Anglia királynője és Károly osztrák főherczeg között 1559—1561. Wertheimer Edétől. . . . . 45 kr.

Hatodik kötet. 1876.

I. Szám. Margum és Contramargum helyfekvése. Ortvay Tivadar l. tagtól . . . . 45 kr·

Budapest. 1876. Nyomatott az Athenaeum nyomdájában.

